

Іщук Ю. А.

доктор філософії, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
вул. академіка Янгеля, 4, м. Вінниця, Україна
email: yu.ishuk@donnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-4187-7816

Чайковська М. В.,

Донецький національний університет імені Василя Стуса,
вул. Академіка Янгеля, 4, м. Вінниця, Україна
email: chaikovska_m@donnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-1293-8322

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АЗІАТСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ

Ishchuk Yuliia

Ph.D., Associate Professor, Department of International Economic Relations
Vasyl' Stus Donetsk National University,
Akademika Yanhelia, str. 4, Vinnytsia, Ukraine
email: yu.ishuk@donnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-4187-7816

Chaikovska Marharyta

Vasyl' Stus Donetsk National University,
Akademika Yanhelia, str. 4, Vinnytsia, Ukraine
email: chaikovska_m@donnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-1293-8322

CURRENT PROBLEMS OF THE DEVELOPMENT OF THE ASIA-PACIFIC REGION

Анотація. У статті обґрунтовано різні підходи до структури Азіатсько-Тихоокеанського регіону (АТР). Визначено статус країн у складі АТР. Досліджено, що економічні процеси в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні характеризуються зростанням ролі Китаю та Індії, посиленням ролі росії на перерозподіл балансу в регіоні та військова агресія РФ проти України. Запропоновано авторський четвертий підхід до визначення АТР — військово-політичний, що викликаний останніми подіями у регіоні, за яким країни, що входять до складу АТР, пропонується розділити на три напрями: країни, що розділяють інтереси Китаю; країни — союзники США; країни, які тримають нейтралітет. Досліджено, подальший розвиток суперечок між провідними країнами регіону може перерости в ескалацію перегонів озброєння. Як наслідок, це загрожуватиме започаткуванню спільних угод та проектів і суттєво знизить шлях до тісного партнерства в усій зоні АТР. Окреслено можливі загрози в економіко-політико-воєнному середовищі регіону. На підставі проведеного дослідження зроблено висновок, що бажання провідних держав продемонструвати власні домінуючі позиції через розбіжні інтереси та темпераменти на світовій арені шляхом повного домінування можуть поставити під загрозу безпеку та мир у світі. Захід і Китай мають визнати, що для високого рівня безпеки потрібно поглиблювати співпрацю шляхом тісних зв'язків між регіонами і не вдаватись до гонки озброєння, яка може призвести до суперечок та конфліктів. Кожна держава має прагнути до стратегії підтримки спільних потреб у сфері безпеки і не робити дій, які будуть спрямовані на

послаблення та дестабілізацію миру. У перспективі стабільність у світі може бути досягнуто лише за рахунок спільного бажання держав підтримувати стабільність, а не повного домінування провідних держав. Країнам — членам союзу потрібно буде обрати дієві інструменти щодо протистояння економічному поглинанню з боку Китаю та США, а також покращити власну обороноздатність.

Ключові слова: Азіатсько-Тихоокеанський регіон (АТР), США, Китай, воєнний конфлікт, війна, Україна.

JEL: F51, F02, F63.

Abstract. The article substantiates various approaches to the structure of the Asia-Pacific region (APR), defines the status of the countries in the APR. It has been studied that the economic processes in the Asia-Pacific region are characterized by the growing role of China and India, the strengthening of the role of Russia in the redistribution of the balance in the region, and the military aggression of the Russian Federation against Ukraine. The author's fourth approach to the definition of the APR is proposed — a military-political one, caused by recent events in the region, according to which it is proposed to divide the countries that are part of the APR into 3 directions: countries that share the interests of China, countries that are allies of the United States, and countries that maintain neutrality. It has been investigated that the further development of disputes between the leading countries of the region may turn into an escalation of the arms race. As a result, this will threaten the initiation of joint agreements and projects and significantly reduce the path to close partnership in the entire Asia Pacific region. Possible threats in the economic, political and military environment of the region are outlined. On the basis of the conducted research, it can be concluded that the desire of the leading states to demonstrate their dominant positions due to diverging interests and temperaments on the world stage through complete dominance can endanger security and peace in the world. The West and China must recognize that for a high level of security, it is necessary to deepen cooperation through close ties between regions and not engage in an arms race that can lead to disputes and conflicts. Each state should strive for a strategy of supporting common needs in the field of security, and not take actions aimed at weakening and destabilizing peace. In the future, stability in the world can be achieved only at the expense of the joint desire of states to maintain stability, and not by the complete dominance of the leading states. The member countries of the union will need to choose effective tools to resist economic takeover by China and the United States, as well as improve their defense capabilities.

Key words: Asia-Pacific region, USA, China, military conflict, war, Ukraine.

JEL: F51, F02, F63.

Постановка проблеми. Азіатсько-Тихоокеанський регіон є успішним прикладом стрімкого економічного розвитку у сучасному глобалізованому світі за темпами економічного зростання та рівнем конкурентоспроможності на світовій арені. Стратегічні пріоритети поширюються на всі сфери міжнародної економічної діяльності регіону. Проте у зв'язку з загостренням конфлікту США та Тайваню залишається надзвичайна невизначеність: економічне зростання залежить від ситуації з огляду безпеки та миру у регіоні у подальшому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз основних досліджень і публікацій дає можливість стверджувати, що в сучасній науці існує значна кількість робіт, які присвячені вивченню Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Передусім варто зазначити таких іноземних і вітчизняних дослідників: Р. Балдвіна,

Д. Камро, А. Санта-Круз, А. Каплінга, Ф. Дрисдейла, С. Мішину, Е. Фрост, В. Фостійчук, А. Богатурова, У. Ільницьку, Г. Костюніну, С. Мариніну, М. Лагутіну, А. Митрофанову, Такаші Тераді й інші. Однак стрімкий розвиток Азіатсько-Тихоокеанського регіону веде низка економіко-політичних наслідків, які потребують подальшого дослідження, що зумовлює актуальність обраної теми.

Метою дослідження є визначення стратегічних перспектив розвитку Азіатсько-Тихоокеанського регіону на тлі протистояння Китаю та США.

Викладення основного матеріалу. Азіатсько-Тихоокеанський регіон вважається найбільш перспективним і динамічним у розвитку регіоном у світі. Попри суттєві відмінності в економічному, політичному та соціальному розвитку, країни регіону активно взаємодіють між собою. Тим самим зона АТР створює передумови розвитку регіональної інтеграції, яка має позитивний вплив на економічний стан країн та рівень життя населення [1].

Азіатсько-Тихоокеанський регіон включає до свого складу за різними джерелами від 44 до 53 країн. Головними центрами сили залишаються США та Японія. В останнє десятиріччя на АТР припадає близько 50 % усього світового ВВП і 20 % світової торгівлі. Значну роль у цьому відіграють провідні країни регіону, так як основна частка експорту припадає на них. Регіон характеризується найбільшою чисельністю населення, і водночас — великою розбіжністю в економічному розвитку між країнами. Це пов'язано з різноманіттям як соціально-культурного, так і природного середовищ.

Структуру АТР формують різні за економічним потенціалом та рівнем розвитку держави. Їх можна розподілити на кілька основних груп. До першої належать США та Японія, які репрезентують два центри світової економічної сили [2]. Домінуючими силами цих країн є розвиток високотехнологічних галузей, НДДКР, людський капітал, також стрімко розвивається сфера товарів та послуг. Японія має недостатню сировинну базу, а США характеризується високою вартістю робочої сили. Усі ці чинники викликають потребу у розширенні економічних зв'язків та поглибленні інтеграції між регіонами.

Другу групу формують Канада, Австралія та Нова Зеландія. Ця група країн входить до індустріально розвинених країн, хоча, на відміну від США та Японії, не є світовими лідерами, їх економіки достатньо інтегровані в регіонально господарський комплекс. Країни демонструють бажання у партнерстві за допомогою укладання угод та створенню проєктів для полегшення співробітництва у сфері міжнародної торгівлі та покращення політико-економічних відносин між собою [2].

Щодо третьої групи, то до неї входять країни Східної Азії: Сінгапур, Гонконг, Тайвань, Південна Корея. Їм притаманні високі темпи розвитку міжнародної торгівлі. Країни намагаються нарощувати експортний потенціал за допомогою перенесення власних трудомістких підприємств до інших країн. Як і в Японії, у країн з третьої групи відчувається брак сировинної бази, що спонукає їх до нарощення темпів розвитку у регіональній інтеграції за допомогою міжнародного поділу праці [1].

До четвертої групи належать країни АСЕАН, які мають порівняльні переваги у сировинних і трудомістких галузях обробної промисловості (Бруней, Індонезія, Малайзія, Таїланд, В'єтнам) [1].

На думку С. Мішина, варто виокремити три підходи до визначення АТР, а саме: політичний, географічний, економічний. Що стосується першого підходу, то межі регіону не принципові, найголовніше — ідея. Два інші підходи беруть до уваги цілісність та склад АТР. З географічного погляду «АТР» — невизначене поняття, головна трудність полягає у встановленні його рамок, оскільки від цього безпосередньо залежить включення до складу регіону низки країн і субрегіонів: Північної та Латинської Америки, Росії чи лише Далекосхідного регіону та ін. [3].

Деякі експерти говорять про Азіатсько-Тихоокеанський регіон, який складається з Південно-Східної Азії, Східної Азії, Океанії та країн Південної Азії. Інші включають у нього тільки азіатські країни, що виходять на Тихий океан. Океанічний підхід припускає, що в зону АТР входять країни, які розташовані на узбережжі і островах Тихого океану: Північна, Центральна і Тихоокеанська Південна Америка, південна частина Тихого океану, Південно-Східна Азія або Далекий Схід і частина Південно-Східної Азії [3].

З огляду на зазначені вище підходи та критерії до визначення АТР, можна виокремити четвертий підхід — військово-політичний, що викликаний останніми подіями у регіоні. Так, країни, що входять до складу АТР, ми пропонуємо розділити на три напрями: країни, що розділяють інтереси Китаю; країни — союзники США; країни, які дотримуються нейтралітету.

Найбільший вплив на регіональні процеси у регіоні чинять країни Східної Азії за участю Китайської Народної Республіки, Японія, Північна та Південна Корея, також важливу роль відіграє участь Сполучених Штатів Америки [3].

Отже, економічні процеси в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні характеризуються зростанням ролі Китаю та Індії, посиленням ролі Росії на перерозподіл балансу в регіоні. У той же час США поступово знижують активність у регіоні у зв'язку з переорієнтуванням на Східну Європу. Наслідком цього процесу, на нашу думку, є військова агресія РФ проти України.

Наразі зона АТР піддається основному ризику — це безпека регіону, який у майбутньому може вплинути на темпи розвитку регіональної економіки. Очікується, що подальший розвиток суперечок між провідними країнами регіону може перерости в ескалацію перегонів озброєння. Як наслідок, це загрожуватиме започаткуванню спільних угод і проєктів та суттєво знизить шлях до тісного партнерства в усій зоні АТР. Країни з низьким рівнем розвитку, які ще відновлюють власну економіку після пандемії, можуть зазнати різких темпів зниження й обвалу своїх макроекономічних показників.

На сьогодні функціонують 44 субрегіональних угруповання у межах Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Більша половина діє між країнами — членами Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва. Здебільшого це двосторонні зони вільної торгівлі, найвідомішими серед яких є НАФТА в Північній Америці, АСЕАН у Південно-Східній Азії, Зона вільної торгівлі між Австралією і Новою Зеландією, Форум Тихоокеанських островів на півдні Тихого океану та Регіональне всеосяжне економічне партнерство. У 1994 р. на неформальному саміті АТЕС було прийнято Богорську декларацію. Від досягнення цілей цієї декларації залежить вектор розвитку регіональної інтеграції між субрегіонами зони АТР. До основних цілей належить створення найбільшої зони вільної торгівлі товарами та послугами, людського та інвестиційного капіталів. Досягнення цілей декларації наразі відбувається з відхиленням, так як очікувалося,

що розвинені країни завершать виконання до 2010 р., неоіндустріальні країни до 2015 р., а країни, що розвиваються, — до 2020 р. Зона АТР активно поглиблює трансрегіональну інтеграцію. Лібералізація у сфері інвестицій та торгівлі має три напрями, які включають розвиток на національному, субрегіональному та на світовій арені [4].

Щодо фінансової діяльності АТР, то загальний обсяг інвестицій на ринку fintech в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні збільшився більш ніж удвічі — з 19,2 млрд дол. у другому півріччі 2021 р. до рекордних 41,8 млрд дол. США у першому півріччі 2022 р. Тим часом, як в Америці і в країнах Європи, Близького Сходу та Африки відбулося падіння обсягів інвестицій у fintech — з 59,7 млрд дол. до 39,4 млрд дол. США і з 31,6 млрд доларів до 26,6 млрд дол. США відповідно [11].

На країни Північної та Південної Америки припадає найбільше фінансування за рахунок венчурного капіталу (27,2 млрд дол.), тоді як Європа, Близький Схід та Африка досягнули найвищого показника за пів року — 16,6 млрд дол. США. Це відбулося за рахунок двох найбільших у світі компаній: Trade Republic (Німеччина) — 1,1 млрд дол. і 1 млрд дол. США — британською компанією Checkout.com [11].

Сфера систем платежів у регіоні змогла зберегти власні показники. Інвестиції в цій сфері становили 43,6 млрд дол. Попри серйозні проблеми внаслідок пандемії, ринок криптовалют і блокчейну залучили другий за величиною обсяг фінансування — 14,2 млрд дол. США [11].

Російська агресія проти України відіграє важливу роль у подальшому формуванні стратегічних реформ Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Для таких провідних країн, як Китай, Японія, Республіка Корея, Індія, Індонезія та Малайзія постає важливе питання стосовно обраної позиції на тлі воєнного конфлікту. Країнам регіону потрібно буде передбачити та спрогнозувати подальші дії, а також оцінити власні збитки, які завдає російська агресія усьому світу. Усе це є причиною збільшення конкуренції між китайською та американською моделями трансформації політико-економічних і безпекових процесів в АТР, що призводить до стагнації ініціатив [5].

Останнім часом поширилася концепція геополітичного суперництва в Індо-Тихоокеанському регіоні. Однією з головних причин цього можна вважати дискусії з приводу безпекової політики регіону, основою якої слугує Індійський океан через який щорічно проходить 50 % світової торгівлі та майже третина всієї нафти та газу. Концепція знайшла відображення у формуванні рамкового геополітичного концепту, який формулюють насамперед США, Австралія, Індія та Японія. Східна Азія. Під Тихоокеанським регіоном та Індійським океаном тепер розуміють одну стратегічно суміжну територію. Цей концепт можна назвати новим економічним і політичним епіцентром світових подій [6].

Для уряду США Азіатсько-Тихоокеанський регіон є дуже важливим у сфері взаємного партнерства. Тому Сполучені Штати на чолі з адміністрацією Дж. Байдена вирішили переорієнтувати підходи до регіону. Вже у 2021 р. Австралія, Великобританія та США оголосили про нове партнерство в галузі безпеки AUKUS. Цей проєкт передбачає розробку нових можливостей стримування та впровадженню інновацій за допомогою технічного співробітництва. На спеціальному саміті США — АСЕАН США оголосили про низку зобов'язань перед

АСЕАН та регіоном загалом за допомогою підтримки розвитку та дій у боротьбі зі зміною клімату, а також ширших і всебічних торгових перспективах. Важливим кроком для регіону є те, що країни — партнери США оголосили про участь переважно за погодженням із Вашингтоном. Лідери Австралії, Індії, Японії та США нещодавно зустрілися на четвертому саміті Quad в Японії. Саміт був присвячений підтримці партнерства, миру та стабільності між цими країнами. На зустрічі було оголошено нову ініціативу щодо забезпечення безпеки на морях Індо-Тихоокеанського регіону, що є дуже важливим кроком для стабільної безпекової ситуації загалом [7].

Стимування Китаю, як відомо, та кроки, зроблені США щодо стабілізації регіону, певний час ототожнювалися з концепцією «вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону». Власне, документ Індо-Тихоокеанської стратегії, про який вперше оголосила адміністрація Трампа, було оцінено як звіт, що відображає думку США про роботу Пекіну разом із його союзниками.

У звіті «Індо-Тихоокеанська стратегія США» за 2022 р. перераховано п'ять основних цілей адміністрації Вашингтона щодо регіону [8]:

- зміцнення вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського;
- встановлення зв'язків усередині та за межами регіону;
- підтримка регіонального добробуту;
- підвищення безпеки Індо-Тихоокеанського регіону;
- розвиток регіональної стійкості до міжнародних загроз.

США визначили 10 основних стратегій для 5 основних цілей, яких вони хочуть досягти за 12–24 місяці:

- надання нових ресурсів Індо-Тихоокеанському регіону;
- ініціювати індо-тихоокеанську економічну структуру;
- посилити стимування;
- зміцнення Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН);
- підтримка регіонального лідерства Індії;
- зміцнення чотиристороннього діалогу з питань безпеки (QUAD);
- поглиблення співпраці США, Японії та Південної Кореї;
- створення партнерських відносин для підвищення стійкості на островах Тихого океану;
- сприяти ефективному управлінню та підзвітності;
- підтримка відкритих, довговічних, безпечних і надійних технологій.

В останній час ракетні випробування Північної Кореї дозволили активніше працювати тристоронньому механізму США, Японії та Південної Кореї. Таке зближення для розв'язання конфліктів між Японією та Південною Кореєю під керівництвом США дозволить обом країнам більше зосередитися на Китаї та підвищить силу стратегії економічного стимування Китаю.

Існує думка, що конкуренцію між США та Китаєм починає загострюватись. Китай та США є двома стратегічними суперниками, проте водночас вони є й один для одного найбільшими торговими партнерами. За оцінкою експертів, для зміцнення миру в усьому світі Китай і США все ж таки мають навчитись комунікувати один з одним. Протиборства та виникнення конфліктів між цими країнами може призвести до глобальних змін як на Європейському континенті, так і по всьому світі. Сьогодні дуже важливо знайти шляхи взаєморозуміння для взаємної вигоди для обох країн, які будуть служити гарантом світової безпеки усього світу [6].

Нині ситуація у регіоні зазнала найбільш критичної точки у сфері безпеки. Вперше за останній час Китай демонструє рішучу позицію стосовно проведення військової операції проти Тайваню, попри занепокоєння та заклики світової спільноти. Наразі дуже важливо вирішити усі розбіжності в зоні АТР дипломатичним шляхом, для того щоб не спровокувати конфлікт між США та Китаєм [7].

Експерти вважають, що Тайвань — історично неподільна частина Китаю і має підпорядковуватись уряду КНР, спираючись на положеннях трьох китайсько-американських спільних комюніке. За їх словами, США постійно втручаються у внутрішні справи Китаю, тим самим піднімають і провокують Китай. Влада Китаю вважає Тайвань своєю територією і має намір возз'єднатися з нею [9].

В останні місяці Китай прийняв рішення для укладання безпекової угоди з Соломоновими Островами. Це викликало занепокоєння та побоювання з боку Заходу, так як постає загроза регіональної безпеки та суверенітету. Китай має намір здійснити візити до численних тихоокеанських острівних країн задля пошуків нових двосторонніх угод про співпрацю у галузі торгівлі та безпеки, проте для Китаю важливо будувати це все на власних умовах [10].

Отже, бажання провідних держав продемонструвати домінантні позиції через розбіжні інтереси та темпераменти на світовій арені шляхом повного домінування можуть поставити під загрозу безпеку та мир у світі. Захід і Китай мають визнати, щоб досягти високого рівня безпеки, потрібно поглиблювати співпрацю шляхом тісних зв'язків між регіонами і не вдаватися до гонки озброєнь, яка може викликати серйозні безпекові суперечки і збройні конфлікти. Кожна держава має прагнути до стратегії підтримки спільних потреб у сфері безпеки і не чинити дій, які будуть спрямовані на послаблення та дестабілізацію миру. У перспективі стабільність у світі можна буде досягнути лише за рахунок спільного бажання держав підтримувати сталість безпеки, а не повного домінування провідних держав [10].

Висновки. Сьогодні АТР, як і усі регіони в світі, стикнулися з низкою проблем та викликів на тлі воєнних дій в Україні і загроз всередині регіону. Країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону мають тісний зв'язок у сфері інтеграційного співробітництва, головною складовою є економічний розвиток країн-учасниць. Проте є й інші чинники, які впливають на співпрацю. Це, зокрема, регіональна безпека та політична стабільність. Китай — головний і потужний учасник в Азіатсько-Тихоокеанській зоні, від політики та кроків якого залежить подальший клімат регіону. Загострення конфлікту між Китаєм та Тайванем формує новий виклик, і те, що станеться далі, буде мати вирішальний крок у безпековій ситуації регіону загалом. Одним із наслідків може стати припинення спільних проєктів і коопераційних міждержавних зв'язків, що спричинить зниження темпів розвитку інтеграційних процесів та економічного розвитку країн у регіоні. Країнам — членам союзу потрібно буде обрати дієві інструменти щодо протистояння економічному поглинанню з боку Китаю і США, а також покращити власну обороноздатність.

Література

1. Бобровник В. М. Стратегічні перспективи розвитку Азійсько-тихоокеанського регіону. *Економіка та суспільство*. 2021. № 24. С. 56–61.
2. Курнішова Ю. В. Особливості розвитку Азійсько-Тихоокеанського регіону і перспективи зовнішньої політики України. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки. 2016. За ред. О. С. Власюка. Київ: НІСД, 2016. С. 542–554.

3. Милосердна М. І., Краснопольська Т. М. Азіатсько-Тихоокеанський регіон та проекти його розвитку: кінець ХХ — початок ХХІ століття. *Актуальні проблеми політики*. 2020. Вип. 65. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/65_2020/21.pdf
4. Азійсько-Тихоокеанський регіон. URL: <https://vue.gov.ua>. Інтернет-ресурс.
5. Тенденції розвитку ситуації в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. URL: https://bintel.org.ua/nash_archiv/archiv-regioni/archiv-aziya/archiv-insha-aziya/atr/ Інтернет-ресурс.
6. Індो-Тихоокеанський регіон на шахівниці американської геополітики. Ч. 1. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/indo-tykhookeanskyu-rehion-na-shakhivnytsi-amerykanskoyi-heopolityky-chastyna-1/>. Інтернет-ресурс.
7. Конкуренція США та Китаю за Індо-Тихоокеанський регіон лише починається. URL: <https://uisgda.com/ua/konkurenciya-ssha-i-kitaya-za-indo-tihookeanskij-region-tolko-nachinaetsya.html>. Інтернет-ресурс.
8. Fact Sheet: United States Indo-Pacific Strategy. URL: <https://www.state.gov>. Інтернет-ресурс.
9. Китайські експерти: США втручаються у розвиток Азіатсько-Тихоокеанського регіону під прикриттям захисту безпеки. URL: <https://ukrainian.cri.cn/home/focus2/3438/20220613/763490.html>. Інтернет-ресурс.
10. Конкуренція США та Китаю за Індо-Тихоокеанський регіон лише починається. URL: <https://uisgda.com/ua/konkurenciya-ssha-i-kitaya-za-indo-tihookeanskij-region-tolko-nachinaetsya.html>. Інтернет-ресурс.
11. Інвестиції на світовому ринку fintech у першому півріччі 2022 року. URL: <https://home.kpmg/ua/uk/home/media/press-releases/2022/09/investytsiyi-na-svitovomu-rynku-fintech-u-pershomu-pivrichchi-2022-roku.html>. Інтернет-ресурс.

References

1. Bobrovnyk V. M. Stratehichni perspektyvy rozvytku aziisko-tykhookeanskoho rehionu. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2021. № 24. S. 56–61.
2. Kurnishova Yu. V. Osoblyvosti rozvytku Aziisko-Tykhookeanskoho rehionu i perspektyvy zovnishnoi polityky Ukrainy. *Ukraina: stratehichni priorityety. Analitychni otsinky*. 2016 / Za red. O. S. Vlasiuka. Kyiv: NISD, 2016. S. 542–554.
3. Myloserdna M. I., Krasnopolska T. M. Aziatsko-Tykhookeanskyi rehion ta proiekty yoho rozvytku: kinets KhKh — pochatok KhKhI stolittia Aktualni problemy polityky. 2020. Vyp. 65. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/65_2020/21.pdf
4. Aziisko-Tykhookeanskyi rehion. Internet resurs. URL: <https://vue.gov.ua>
5. Tendentsii rozvytku sytuatsii v Aziatsko-Tykhookeanskomu rehioni. Internet resurs. URL: https://bintel.org.ua/nash_archiv/archiv-regioni/archiv-aziya/archiv-insha-aziya/atr/
6. Indo-Tykhookeanskyi rehion na shakhivnytsi amerykanskoi heopolityky. Chastyna 1 Internet resurs. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/indo-tykhookeanskyu-rehion-na-shakhivnytsi-amerykanskoyi-heopolityky-chastyna-1/>
7. Konkurentsiiia SShA ta Kytaiu za Indo-Tykhookeanskyi rehion lyshe pochynaietsia. Internet resurs. URL: <https://uisgda.com/ua/konkurenciya-ssha-i-kitaya-za-indo-tihookeanskij-region-tolko-nachinaetsya.html>
8. Fact Sheet: United States Indo-Pacific Strategy. Internet resource. URL: <https://www.state.gov>
9. Kytaiski eksperty: SShA vtruchaiutsia u rozvytok Aziatsko-Tykhookeanskoho rehionu pid prykryttiam zakhystu bezpeky. Internet resurs. URL: <https://ukrainian.cri.cn/home/focus2/3438/20220613/763490.html>
10. Konkurentsiiia SShA ta Kytaiu za Indo-Tykhookeanskyi rehion lyshe pochynaietsia. Internet resurs. URL: <https://uisgda.com/ua/konkurenciya-ssha-i-kitaya-za-indo-tihookeanskij-region-tolko-nachinaetsya.html>
11. Investytsii na svitovomu rynku fintech u pershomu pivrichchi 2022 roku. Internet resurs. URL: <https://home.kpmg/ua/uk/home/media/press-releases/2022/09/investytsiyi-na-svitovomu-rynku-fintech-u-pershomu-pivrichchi-2022-roku.html>